

KWALIFIKACJE W ROSJI

1. Rosja – ramy kwalifikacji i Rosyjska Krajowa Rana Kwalifikacji.....	2
2. Wprowadzenie.....	2
3. System edukacji w Federacji Rosyjskiej.....	7
4. Instytucje odpowiedzialne za tworzenie Rosyjskiej Ramy Kwalifikacji.....	9
5. Realizacja postulatów Deklaracji Bolońskiej w Rosji.....	10
6. Rosyjskie ramy kwalifikacji: perspektywy.....	13
7. Bibliografia.....	13

1. Rosja – ramy kwalifikacji

Konieczność wdrożenia krajowej ramy kwalifikacji w Federacji Rosyjskiej wynika z potrzeby dostosowania systemu edukacji do wymagań rynku pracy. Mimo licznych projektów Rosja nie wprowadziła jeszcze w życie opracowanego ściśle na potrzeby rosyjskiej gospodarki systemu kwalifikacji. Stosowana obecnie rama kwalifikacji związana wyłącznie z wynikami uzyskanymi w procesie edukacji formalnej opiera się na Europejskiej Ramie Kwalifikacji (posiada o jeden więcej poziom kwalifikacji). Brakuje w niej jednak jeszcze powiązania pomiędzy kwalifikacjami będącymi systemem odniesienia dla kolejnych szczebli edukacji, a kwalifikacjami będącymi systemem odniesienia dla kolejnych szczebli rozwoju zawodowego. Oznacza to, że uwzględnia ona świadectwa szkolne i dyplomy uniwersyteckie (jak również dyplomy szkół i studiów zawodowych), natomiast nie można do niej odnieść efektów kształcenia na drodze nieformalnej (na przykład wiedzy i umiejętności nabytych w zakładzie pracy). Prace nad projektem tak pomyślanej ramy kwalifikacji dla Federacji Rosyjskiej przedłużają się ze względu na złożoność systemu, który miałby przypisywać odpowiednie poziomy kwalifikacji umiejętnościom zdobytym w trakcie pracy i dyplomom uzyskanym w toku kształcenia.

Jednocześnie w dziedzinie szkolnictwa wyższego Rosja dąży do realizacji założeń Deklaracji Bolońskiej, której jest sygnatariuszem. Wszystkie te procesy mające na celu stworzenie ramy są jednak niewystarczająco ze sobą skoordynowane. Federalny Instytut Rozwoju Edukacji wraz ze Związkiem Przedstawicieli Przemysłu i Przedsiębiorców pracują nad stworzeniem standardów edukacyjnych i zawodowych. Równocześnie Centrum Rozwoju Kwalifikacji Zawodowych przy Wyższej Szkole Ekonomii opracowuje Jednolity System Klasyfikacji Kwalifikacji Zawodowych. W tym samym czasie Instytut Pracy i Bezpieczeństwa Społecznego współpracuje z Ministerstwem Zdrowia i Rozwoju Społecznego nad wprowadzeniem nowych elementów do systemu kwalifikacji zawodowych. Cel, jakim jest uspojnienie różnych systemów klasyfikujących kwalifikacje, nie został jeszcze osiągnięty.

2. Wprowadzenie

Rosja jest republiką federalną z silną rolą prezydenta w systemie rządów. Pod względem powierzchni jest to największy kraj świata, dziewiąty co do wielkości, jeśli chodzi o liczbę zamieszkujących go ludzi (około 143 mln). Rosja jest również jedną ze światowych potęg gospodarczych, zajmując szóste miejsce pod względem PKB.

Nakłady na oświatę w Rosji wynoszą 4,1% PKB (2008). Bezpłatna edukacja podstawowa obejmuje 99% mieszkańców; obowiązek szkolny dotyczy uczniów aż do ukończenia szkoły średniej. Tamtejszy system oświaty do 1991 roku (rozpad ZSRR) był scentralizowany, obecnie trwają reformy związane z decentralizacją. Edukacja w początkach istnienia ZSRR była nastawiona przede wszystkim na walkę z analfabetyzmem (przed rewolucją październikową zaledwie ¼ społeczeństwa umiała pisać i czytać).

W kolejnych latach system edukacyjny stał się narzędziem rusyfikacji i sowietyzacji. ZSRR był państwem wielonarodowościowym: do lat 30. XX wieku rząd pozwalał na rozwój szkół narodowych, w których w ogóle nie posługiwano się językiem rosyjskim. Później jednak wprowadzono cyrylicę do programu nauczania języków narodowych, a następnie obowiązek posługiwania się językiem rosyjskim także w szkołach narodowych. Ważnym elementem systemu kształcenia było wychowanie przez pracę. Oznaczało to łączenie edukacji na szczeblu średnim i wyższym z praktykami zawodowymi, a także położenie większego nacisku na praktyczne wykształcenie techniczne niż na edukację o profilu humanistycznym.

Obecnie Federację Rosyjską również zamieszkuje wiele narodów: tworzą ją 83 podmioty (obwody, republiki, kraje, miasta wydzielone, obwody i okręgi autonomiczne), zajmowane oprócz Rosjan przez ponad 30 grup etnicznych. Oficjalnym językiem urzędowym jest język rosyjski, ale na mocy konstytucji poszczególne republiki mogą ustanawiać – obok rosyjskiego – własne języki urzędowe. Liczba tych języków jest trudna do ustalenia. Niektóre z nich obejmują liczne dialekty funkcjonujące na prawach odrębnych języków (tak jest przede wszystkim w Dagestanie – na terenie republiki mieszkają 102 narody, których języki nazywane są językami oficjalnymi, choć jej władze nie podają, o jakie dokładnie języki chodzi). Jednak we wszystkich szkołach odbywają się lekcje języka rosyjskiego; jest on również językiem wykładowym na wyższych uczelniach.

Z poważnymi trudnościami zmagają się szkolnictwo wyższe. Najdotkliwiej odczuwanym skutkiem rozpadu ZSRR było niedofinansowanie sektora edukacji. W rezultacie w 2000 roku w większości szkół zabrakło środków na wynagrodzenie dla nauczycieli i wykładowców. Pracownicy uczelni wyemigrowali, pracowali na kilku etatach (kosztem pracy naukowej, publikacji, wystąpień na konferencjach) lub znaleźli pracę w innych sektorach gospodarki. W ciągu pierwszego dziesięciolecia transformacji poziom nauczania na wyższych uczelniach Federacji Rosyjskiej znacząco się obniżył. Jednocześnie wzrost liczby kandydatów na studia przyczynił się do powstawania uczelni prywatnych, a na uczelniach państwowych – do intensyfikacji korupcji. Dlatego w roku 2000 zapoczątkowano trwającą do dzisiaj reformę szkolnictwa rosyjskiego. Jednocześnie w 2003 roku rosyjskie ministerstwo edukacji postanowiło o zainicjowaniu wprowadzenia procesu bolońskiego.

3. Rosyjska Rama Kwalifikacji

Związana z edukacją krajowa rama kwalifikacji w Rosji (opracowana w związku z implementacją procesu bolońskiego) nie uwzględniała stanu rynku pracy i jego potrzeb. Poziomy kwalifikacji odpowiadające im dyplomy oraz certyfikaty nie wskazywały, jakie faktycznie kompetencje mają ich posiadacze, a więc nie odzwierciedlały ich wiedzy czy umiejętności w odniesieniu do potrzeb pracodawcy. Ponadto opisy kompetencji, które zostały oparte na nieaktualnych klasyfikacjach zawodów i szkoleń, odbiegały bardzo od realiów, nowo rozwijających się branż i rynków pracy. Jednocześnie istniała pilna potrzeba poprawy jakości i skuteczności kształcenia oraz szkolenia

zawodowego, a także szkolnictwa wyższego w ogólnym kontekście modernizacji kształcenia ustawicznego i szkolenia zawodowego.

Federalna polityka decentralizacji zarządzania systemem kształcenia i szkolenia zawodowego lepiej współgra – na poziomie regionalnym i lokalnym – z potrzebami gospodarki i ludności. Sprzyja również angażowaniu regionalnych administracji w proces rozwoju systemu kształcenia i szkolenia zawodowego oraz aktywizowaniu lokalnych pracodawców i związków zawodowych. Decentralizacja zakłada także przeniesienie szkół zawodowych na obszary podległe władzom regionalnym. Wymaga to wprowadzenia nowych mechanizmów finansowania. Dlatego w 2005 roku obowiązki zarządzania systemem kształcenia i szkolenia zawodowego oraz finansowania zostały przekazane z federalnego do regionalnego poziomu zarządzania. Zawodowe szkoły średnie również zostały stopniowo przekazane do regionów – obecnie funkcjonuje w ten sposób około 92% szkół.

Decentralizacja mogła jednak wpłynąć negatywnie na sytuację szkół zawodowych, przede wszystkim ze względu na ograniczenia finansowe wynikające z bardzo różnych klasyfikacji regionów (różny poziom dofinansowania w zależności od regionu). Zmiana jurysdykcji na regionalną wymagała także opracowania nowych ram prawnych w celu kontroli jakości kształcenia i szkolenia zawodowego. Dlatego stworzono model zarządzania systemem kształcenia i szkolenia zawodowego, aby rozgranaczyć uprawnienia, kompetencje, funkcje i obowiązki władz lokalnych, regionalnych oraz federalnych. Poszczególne regiony w Rosji modernizują obecnie swoją infrastrukturę systemu kształcenia i szkolenia zawodowego poprzez ustanowienie regionalnych centrów monitorowania rynku pracy i jakości, jak również zintegrowane systemy podnoszenia kompetencji przy pomocy szkoleń zawodowych. Niektóre regiony dążą też do poprawy systemów doradztwa zawodowego i poradnictwa. Opracowanie krajowych ram jest postrzegane jako narzędzie zapewnienia jakości, przejrzystości porównywalności na poziomie krajowym i środek pomagający uniknąć negatywnego zróżnicowania regionalnego (dysproporcji w zakresie rozwoju sieci szkolnictwa zawodowego).

Pomimo zalet decentralizacji w zakresie zarządzania, w Rosji szczególnie istotne (ze względu na rozmiar i zróżnicowanie narodowościowe i ekonomiczne kraju) okazało się wprowadzenie centralnej ramy uwzględniającej wykształcenie i standardy zawodowe, co pozwoliło przygotować spójną strategię oraz zidentyfikować kluczowe podmioty, które wspólnie opracowały i implementowały metodologię ramy. Wdrażanie ramy w Rosji podzielono na trzy interwały czasowe: pierwszy objął 2005 r., drugi lata 2006 i 2007, a trzeci trwa od 2008 r. do chwili obecnej.

Warto przy tym podkreślić, że inicjatywa utworzenia ramy kwalifikacji uwzględniającej zarówno wykształcenie, jak i standardy zawodowe nie pochodzi od Ministerstwa Edukacji, ale od rosyjskich pracodawców. To oni zwrócili uwagę, że nieaktualne programy i profile kształcenia zawodowego wciąż przeważają wśród programów przewidzianych dla szkolnictwa zawodowego. W konsekwencji nowo powstające miejsca pracy wymagają innych lub wyższych kompetencji w nowych segmentach rynku,

i pozostają nieobsadzone z powodu braku absolwentów szkół, którzy mieli by odpowiednią wiedzę i umiejętności. Nieadekwatności dotychczasowych dyplomów i określonych przez ramę poziomów kwalifikacji towarzyszy brak mechanizmów i instrumentów uznania umiejętności zdobytych poprzez udział w nieformalnych programach nauczania. Oznacza to na przykład, że osoba posiadająca wieloletnie doświadczenie zawodowe w danej branży nie może ubiegać się o niektóre stanowiska pracy, o ile nie może okazać dyplomu potwierdzającego wykształcenie w danej dziedzinie, nawet jeśli jej kompetencje są równe lub wyższe od kompetencji osób posiadających dyplom, a nie posiadających praktyki zawodowej.

W 2005r. powołano dla opracowania ramy zespół wdrożeniowy, który określił założenia ramy i zapewnił dla nich akceptację Ministerstwa Edukacji i Nauki oraz interesariuszy rynku pracy. Ci ostatni zostali zidentyfikowani przez Rosyjski Związek Przedstawicieli Przemysłu i Przedsiębiorców (RUIE), stowarzyszenia pracodawców i kilka dużych firm (np. Rusal i Mirex Group). Również na pierwszym etapie implementacji ramy rozwój standardów kompetencji zawodowych oraz norm systemu kształcenia i szkolenia zawodowego został włączony w międzyresortowy Plan Rozwoju Kształcenia Zawodowego Federacji Rosyjskiej na lata 2006-2010. Zapoczątkowało to podejście oparte na efektach uczenia się, a także tworzenie zapotrzebowania na kształcenie oraz ustalenie standardów jakości nauczania.

W latach 2006-2007 zespół wdrożeniowy, przy aktywnej współpracy z Rosyjskim Związkiem Przedstawicieli Przemysłu i Przedsiębiorców (RUIE), zinstytucjonalizował rozwój standardów zawodowych na zasadzie dobrowolności. W związku z tym powstała Krajowa Agencja Rozwoju Kwalifikacji. Obecnie we wprowadzanie tego systemu włączyło się wiele urzędów administracji rządowej. Jak już wspomniano, prace nad ramą wymagają dalszej koordynacji. Rosyjska Rama Kwalifikacji pozwalająca na przypisywanie odpowiednich poziomów zarówno kompetencjom uzyskanym w toku nauki, jak i kompetencjom nabytym w toku kariery zawodowej, nie została jeszcze opracowana.

Rosyjska Narodowa Rama Kwalifikacji związana z edukacją jest zbliżona do struktury KRK, ma jednak jeden poziom więcej.

Tabela 1. Rosyjska Narodowa Rama Kwalifikacji

Rosyjska Narodowa Rama Kwalifikacji	
Poziom kwalifikacji	Rodzaj kwalifikacji
1	Wykształcenie podstawowe
2	Niepełne wykształcenie ponadpodstawowe

Rosyjska Narodowa Rama Kwalifikacji	
Poziom kwalifikacji	Rodzaj kwalifikacji
3	Wykształcenie ponadpodstawowe lub podstawowe przygotowanie do zawodu
4	Pełne wykształcenie ponadpodstawowe (umożliwiający kontynuację nauki) lub wykształcenie zawodowe
5	Wykształcenie pomaturalne lub ponadpodstawowe wykształcenie zawodowe
6	Licencjat
7	Studia magisterskie lub specjalizacja zawodowa
8	Studia podyplomowe lub dodatkowe wykształcenie zawodowe
9	Studia doktoranckie lub dalsza specjalizacja zawodowa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://inarm.uni-koblenz.de/content/organizational-aspects-implementation-national-framework-russia-experience-and-prospects>

Jednocześnie w Federacji Rosyjskiej funkcjonuje Jednolity System Klasyfikacji Zawodowej oraz Kodowania Informacji. Ma on koordynować trzy inne systemy klasyfikacji:

- Rosyjską Klasyfikację Zawodów i Szczegółi Wynagrodzenia
- Rosyjską Klasyfikację Zawodów
- Encyklopedię Kwalifikacji

Jednolitym Systemem Klasyfikacji Zawodowej zarządza Ministerstwo Zdrowia i Rozwoju Społecznego. Z kolei Ministerstwo Edukacji i Nauki odpowiada za Rosyjską Klasyfikację Zawodów, powiązaną z ramą kwalifikacji związaną z wykształceniem. Połączenie ramy z Jednolitym Systemem Klasyfikacji Zawodowej jak dotąd nie doszło do skutku. Jednym z ostatnich projektów na tym obszarze (2011 r.) była wysunięta przez pracodawców propozycja utworzenia ramy w oparciu o standardy zawodowe.

Tabela 2 - Przykład kwalifikacji (w sektorach branży spożywczej)

Poziom kwalifikacji	Rodzaj kwalifikacji
6	Dyrektor zaopatrzenia przedsiębiorstw (ukończone studia magisterskie; wysoki poziom kompetencji w zakresie zarządzania przedsiębiorstwem; co najmniej 2,5 roku doświadczenia na stanowisku odpowiadającym poziomowi 5)
5	Kierownik produkcji w zaopatrzeniu przedsiębiorstw (ukończone studia licencjackie; kompetencje obejmujące poziomy od 1-4; poparte doświadczeniem kompetencje w zakresie zarządzania oraz w dziedzinie wytwarzania produktów spożywczych)
4	Szef kuchni (pełne średnie wykształcenie i co najmniej 2,5 roku doświadczenia na stanowisku odpowiadającym poziomowi 3 lub udokumentowane wykształcenie zawodowe poparte praktykami zawodowymi)
3	Starszy kucharz (wykształcenie zawodowe)
2	Kucharz/ciastkarz (podstawowe przygotowanie do zawodu)
1	Asystent (szkolenie w miejscu pracy)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie http://www.cvets.ru/pdf/standart_osnovy.pdf

Kwalifikacje określone w sektorach zwiększają szansę na podnoszenie umiejętności także przez tych pracowników, którzy z różnych przyczyn nie mogli zdobywać wiedzy w formalnym toku kształcenia lub musieli przerwać naukę. Pozwalają na łączenie edukacji pozaformalnej (szkoleń w miejscu pracy) i formalnej oraz na stopniowy rozwój umiejętności w trakcie kariery zawodowej.

4. System edukacji w Federacji Rosyjskiej

Tabela 3 - Rosyjski system edukacji – wykształcenie ogólne i zawodowe:

Wiek	Wykształcenie wyższe	Ponadpodstawowe wykształcenie zawodowe	Przygotowanie do zawodu
	Studia doktoranckie (bez ograniczenia czasowego; dyplom doktora)		

Wiek	Wykształcenie wyższe		Ponadpodstawowe wykształcenie zawodowe		Przygotowanie do zawodu		
26/27	Studia podyplomowe (3 lata; dyplom kandydata nauk)						
23/24	Studia magisterskie (2 lata; dyplom magistra)						
22/23							
21/22	Studia licencjackie (4 lata; dyplom licencjata)	Studia licencjackie (5-6 lat; dyplom specjalisty)	1 rok specjalizacji (dyplom)	1 rok specjalizacji (dyplom)	Pracownik wykwalifikowany	Egzamin maturalny	
			Średnia szkoła zawodowa (2 lata)			Pracownik wykwalifikowany	
17/18	Egzamin maturalny (warunek przyjęcia na studia)	Egzamin maturalny		Średnia szkoła zawodowa (3-3,5 roku)	Egzamin maturalny		2-3 lata praktyki zawodowej
			Szkoła średnia (2 lata)			Szkoła średnia (2 lata)	
15/16	Szkoła ponadpodstawowa						
10/11	Szkoła podstawowa						
6/7	Edukacja przedszkolna						

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://www.russianenic.ru/english/rus/scheme.html>

Edukacja w Rosji rozpoczyna się od przedszkola, do którego mogą być przyjmowane już dzieci półtoraroczne. Przygotowanie przedszkolne nie jest obowiązkowe. Starsze dzieci (od 3 do 6 lat) zdobywają w przedszkolu wiedzę elementarną, która jednak obejmuje mniejszy zakres niż nauka w pierwszej klasie szkoły podstawowej. Do pierwszej klasy są przyjmowane dzieci po ukończeniu szóstego roku życia lub, na życzenie rodziców, po ukończeniu siedmiu lat – dlatego nauka w szkole podstawowej trwa odpowiednio 4 lub 3 lata. Jednak edukacja podstawowa obejmuje łącznie naukę w szkole podstawowej i pięcioletniej szkole ponadpodstawowej (nosi to nazwę podstawowego kształcenia ogólnego), co daje razem dziewięć klas obowiązkowej nauki (3 lub 4 lata poziomu prymarnego i 5 lat poziomu głównego). Po ukończeniu dziewiątej klasy absolwent uzyskuje

wykształcenie niepełne średnie. Aby zdobyć pełne wykształcenie średnie, uczniowie mogą kontynuować edukację w dwuletniej szkole średniej: gimnazjum (o profilu humanistycznym), liceum (o profilu technicznym) lub w szkole nieprofilowanej. Naukę w szkołach średnich kończy egzamin maturalny (od 2009 roku zastąpił on egzamin na studia).

Po ukończeniu dziewiątej klasy można również podjąć naukę w szkole zawodowej (trwającą od 2 do 4 lat). Także ukończenie szkoły tego typu pozwala kontynuować naukę na studiach, jednak wykształcenie zawodowe ma niski prestiż społeczny, dlatego decyduje się na nie niewielki odsetek absolwentów. Jednocześnie sami pracodawcy są zainteresowani stworzeniem dualnego systemu kształcenia zawodowego, pozwalającego na łączenie edukacji w szkole z praktyką zawodową. Taki model kształcenia pomaga rozwiązać problem niedoboru wykwalifikowanej kadry i jednocześnie ułatwia znalezienie pracy absolwentom wyposażonym w praktyczne umiejętności, dostosowane do potrzeb pracodawcy.

Okolo 70% absolwentów szkół średnich ubiega się o przyjęcie na studia. Na uczelniach państwowych każdy kierunek oferuje pewien odsetek bezpłatnych, dotowanych przez państwo miejsc. W związku z tym, mimo reformy z 2009 roku, wiele uczelni nadal przeprowadza skomplikowane egzaminy wstępne. Kandydaci, którym nie udało się dostać na bezpłatne studia, muszą płacić wysokie czesne lub podjąć naukę na jednej z licznych uczelni prywatnych, które jednak nie cieszą się taką renomą jak uczelnie państwowe. Rosyjskie ministerstwo edukacji dąży do objęcia uczelni wszystkich typów wymogiem uzyskania akredytacji oraz wprowadzenia jednolitego systemu kształcenia, czyli podzielenia procesu edukacji na szczeblu wyższym na studia licencjackie (w modelu dualnym, a więc nastawione na przygotowanie do zawodu) oraz studia magisterskie (przygotowujące do dalszego kształcenia na studiach trzeciego stopnia, czyli przygotowujących do uzyskania tytułu doktora i do dalszej pracy naukowej).

5. Instytucje odpowiedzialne za ramę kwalifikacji

Oprócz Krajowej Agencji Rozwoju Kwalifikacji w proces tworzenia ramy zaangażowało się Ministerstwo Zdrowia i Rozwoju Społecznego, Ministerstwo Przemysłu i Handlu, Ministerstwo Edukacji oraz Federalny Instytut Edukacji. Ze strony przedsiębiorców z rządem współpracują Związek Przedstawicieli Przemysłu i Przedsiębiorców, Agencja Inicjatyw Strategicznych, a ponadto Centrum ds. Edukacji Zawodowej oraz związki pracowników, związki zawodowe i przedsiębiorstwa. Ze strony Komisji Europejskiej implementacja ramy otrzymuje wsparcie w ramach programu pomocowego TEMPUS, wspierającego reformę sektorów szkolnictwa wyższego.

Od strony prawnej kwestie związane z implementacją ramy kwalifikacji regulują – oprócz ustawy federalnej o edukacji z 2012 r. – także liczne rekomendacje i porozumienia, m. in. porozumienie o współpracy pomiędzy Ministerstwem Edukacji a Związkiem Przedstawicieli Przemysłu

i Przedsiębiorców z 2007 r., zalecenia „okrągłego stołu” zwołanego w związku z edukacją zawodową młodzieży w 2011 r., a także trójstronne porozumienia pomiędzy związkami pracowników, związkami zawodowymi i rządem oraz szczegółowe instrukcje i dekrety rządu.

Celem współpracujących nad ramą instytucji jest przygotowanie opisu poziomów kwalifikacji oraz sposobów ich uzyskiwania. Interesariusze procesu ustalili, że aby to osiągnąć, niezbędne jest zaplanowanie różnych ścieżek edukacyjnych prowadzących do zdobycia poszczególnych umiejętności, a także do podniesienia poziomu tych umiejętności. Z drugiej strony konieczne jest stworzenie systemu kwalifikacji, pozwalającego na porównanie zakresu umiejętności uzyskanych na różnych szczeblach kształcenia i w szkołach różnego typu (także: w różnych krajach). Potrzebne jest również przygotowanie opisu umiejętności wymaganych przez pracodawców od pracowników na poszczególnych stanowiskach oraz od uczniów na danym szczeblu kształcenia. Konieczne jest także opracowanie systemu ewaluacji jakości edukacji z jednej strony oraz systemu certyfikacji uczniów z drugiej. Zgodnie z przyjętymi założeniami prace nad ramami kwalifikacji obejmują wszystkie etapy kształcenia, od najniższego do najwyższego. Interesariusze dokładają starań, aby opis poziomów kwalifikacji był zrozumiały dla jego użytkowników. Jednocześnie hierarchia poziomów kwalifikacji powinna korespondować z segmentacją rynku pracy oraz rosyjskim krajowym systemem edukacji. Interesariusze są zgodni co do tego, że powinni brać pod uwagę doświadczenie innych krajów w zakresie rozwoju struktury ramy kwalifikacji. W rezultacie rosyjska rama powinna uwzględniać branżowe ramy kwalifikacji, standardy zawodowe oraz standardy edukacyjne. Musi być również włączona w krajowy system ewaluacji kształcenia i certyfikacji, a także opierać się na prostym mechanizmie gromadzenia i rozpoznawania kompetencji na poziomie krajowym oraz międzynarodowym.

6. Realizacja postulatów Deklaracji Bolońskiej w Rosji

Proces zainaugurowany w 1999 r. przez podpisanie Deklaracji Bolońskiej (przez 29 ministrów odpowiedzialnych za szkolnictwo wyższe w krajach europejskich) jest wynikiem przekonania o szkodliwości segmentacji obszaru studiów wyższych w Europie. Ma na celu wypracowanie narzędzi zaradczych umożliwiających sprostanie wspólnym dla całej Europy problemom: zmianom demograficznym, szybkiemu rozwojowi sektora nowych technologii informatycznych, konieczności podnoszenia jakości edukacji, globalizacji edukacji, wymogom zmieniającego się dynamicznie europejskiego rynku pracy i konieczności zapewnienia obywatelom możliwości kształcenia ustawicznego. Deklaracja Bolońska wyznaczyła główne kierunki działań mających się przyczynić do budowania wspólnego Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Należą do nich m. in. opracowanie oraz wprowadzenie porównywalnych i czytelnych dyplomów (odpowiadających kolejnym poziomom kwalifikacji) absolwentów, przyjęcie trójstopniowego modelu studiów wyższych (studia

licencjackie i magisterskie, studia doktoranckie), opracowanie europejskiego zharmonizowanego systemu punktów zaliczeniowych (ECTS) pozwalającego na przenoszenie osiągnięć i kontynuację nauki na innej uczelni – także w innym kraju, rozwój studiów doktoranckich oraz synergia Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego i Europejskiego Obszaru Badawczego, zapewnienie równego dostępu do studiów, a także rozwijanie kształcenia interdyscyplinarnego. Niektóre z tych działań zostały już podjęte przez większość sygnatariuszy Deklaracji Bolońskiej (przede wszystkim zmiana struktury studiów wyższych oraz przyjęcie systemu punktów zaliczeniowych). (może jednak zostawić te informacje dla kogoś, kto słabo orientuje się w zagadnieniu, a chciałby mieć komplet wiadomości na temat reformy rosyjskiego systemu kształcenia w jednym miejscu?)

Jak już wspomniano, proces boloński zainicjowano w Rosji w 2003 r. Jednak kraje – a wśród nich Rosja – które w 1999 r. podpisały Deklarację Bolońską, odpowiednio wcześniej podjęły kroki służące podniesieniu jakości kształcenia uniwersyteckiego. Jeśli chodzi o dwustopniową strukturę studiów, warto jednak podkreślić, że została ona wprowadzona na niektórych uczelniach jeszcze w ZSRR (w 1989 roku), a upowszechniona w 1992 roku, a więc niezależnie od procesu bolońskiego. Obecnie studia w Rosji można odbywać w systemie czteroletnim (studia licencjackie/inżynierskie), pięcioletnim (studia uprawniające do otrzymania specjalistycznego dyplomu) oraz sześcioletnim (studia magisterskie połączone z wcześniejszymi studiami licencjackimi). Wprowadzenie struktury dwustopniowej nie jest dla uczelni obowiązkowe. Podobnie w związku z procesem bolońskim nie uległa zmianie dotychczasowa struktura studiów doktoranckich. Jest ona dwupoziomowa i składa się ze studiów podyplomowych, po ukończeniu których można uzyskać tytuł kandydata nauk, oraz doktoratu, przygotowującego do uzyskania tytułu doktora nauk. Aby zostać przyjętym na studia podyplomowe, trzeba posiadać tytuł magistra lub dyplom specjalisty, jednak nie ma przepisów zabraniających kandydowania osobom po studiach licencjackich/inżynierskich.

Także kwestie zapewniania i oceny jakości szkolnictwa wyższego były w Rosji rozstrzygane niezależnie od procesu bolońskiego. Reguluje je kilka ustaw: ustawy federalne o edukacji z 1992 roku, ustawa federalna o szkolnictwie wyższym i wyższym szkolnictwie zawodowym z 1996 roku, zarządzenie w sprawie państwowej akredytacji uczelni z 1999 roku oraz zarządzenie w sprawie licencjonowania działalności edukacyjnej z 2000 roku. Z kolei o przyznaniu akredytacji państwowej decyduje utworzona w 1997 roku Komisja Akredytacyjna działająca przy Ministerstwie Edukacji. Tworzą ją przedstawiciele Krajowej Konferencji Rektorów, stowarzyszeń uczelni niepaństwowych politechnik oraz ministerstw oraz organizacji publicznych. Natomiast działalność informacyjna określania procedur akredytacji leżą w gestii Krajowej Agencji Akredytacyjnej Federacji Rosyjskiej utworzonej w 2005 roku. Agencja opracowuje materiały i zalecenia metodologiczne do prowadzenia samooceny oraz opiniowania przez ekspertów zewnętrznych, a także prowadzi badania nad rozwojem systemu zapewniania jakości szkolnictwa wyższego w Rosji oraz przygotowuje sprawozdania końcowe jakości uczelni. Procedura akredytacji obejmuje trzy etapy. Rozpoczyna się od sprawdzenia,

czy baza dydaktyczna i wyposażenie uczelni spełniają wymogi państwowe. Następnie Komisja przeprowadza atestację, w trakcie której porównuje treści, poziom i jakość kształcenia ze standardami państwowymi. Ostatnim etapem jest akredytacja stanowiąca oficjalne potwierdzenie spełniania przez uczelnię standardów państwowych. Akredytacja jest przyznawana uczelniom na czas określony. Informacje o akredytowanych uczelniach i ich programach są ogólnodostępne, m. in. w wydawanym co roku katalogu akredytowanych uczelni i na stronie internetowej Krajowej Agencji Akredytacyjnej (www.nica.ru). W procedurze akredytacji stosuje się poziomy odniesienia ustalane na podstawie danych statystycznych ze wszystkich rosyjskich uczelni, gromadzonych (i aktualizowanych co rok) Centralnej Bazy Danych o Akredytacji Państwowej. Oprócz Komisji Akredytacyjnej i Krajowej Agencji Akredytacyjnej w Rosji działają m. in. Federalne Służby Nadzoru nad Edukacją i Nauką oraz Stowarzyszenie Ekspertów – agencje funkcjonujące w systemie zapewniania jakości. Z kolei Krajowa Agencja Akredytacyjna jest przedstawicielem rosyjskiego systemu edukacji w kilku stowarzyszeniach sieciach międzynarodowych, m. in. Międzynarodowej Sieci Agencji ds. Zapewniania Jakości Szkolnictwie Wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQA/AHE*), Sieci Agencji ds. Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym Krajów Europy Środkowej Wschodniej (*Central and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education, CEENET*) czy Euroazjatyckiej Sieci na rzecz Zapewnienia Jakości (*Eurasian Quality Assurance Network, EAQAN*). Zatem w ocenie jakości programów kształcenia uczestniczą również eksperci zagraniczni. Natomiast studenci włączają się w tworzenie wewnętrznych systemów zapewniania jakości i procedur samooceny, biorąc także udział w pracach Komisji Akredytacyjnej. Od 1997 roku, w którym wprowadzono system akredytowania uczelni, procedurze akredytacji poddało się 98% uczelni państwowych i 63% uczelni prywatnych, w tym wiele przeszło już ponowną akredytację.

W ramach implementacji procesu bolońskiego w Rosji powołano w 2002 r. przy Ministerstwie Edukacji grupę roboczą ds. wprowadzania systemu punktowego opartego na ECTS. Ministerstwo opracowało wytyczne dotyczące obliczania nakładu pracy w postaci punktów w ramach najważniejszych programów. System rosyjski podobnie jak ECTS przyznaje 60 jednostek za rok akademicki i 30 jednostek za semestr studiów. Jednemu punktowi odpowiada od 30 do 36 godzin dydaktycznych. Przyjęcie systemu punktowego przez uczelnię jest dobrowolne i funkcjonuje on tylko dla studiów I i II stopnia (z wyłączeniem studiów doktoranckich).

Kolejnym elementem realizacji Deklaracji Bolońskiej jest obowiązek wydawania suplementu do dyplomu ukończenia studiów wyższych. Krajowe suplementy do dyplomu nie spełniają wymogów europejskich. Od 2005 roku, niektóre uczelnie wydawały na życzenie studentów i odpłatnie suplementy europejskie. W 2008 roku Ministerstwo Edukacji wprowadziło obowiązek bezpłatnego wydawania europejskich suplementów do rosyjskich dyplomów (w języku rosyjskim i angielskim) absolwentom akredytowanych programów.

7. Rosyjskie ramy kwalifikacji: perspektywy

Gospodarcze relacje Unii Europejskiej i Rosji bywają trudne – wystarczy przypomnieć niedawne spory handlowe czy kwestię liberalizacji przepisów wizowych dla obywateli Federacji Rosyjskiej. Jednocześnie Unia i Rosja są dla siebie nawzajem ważnymi partnerami gospodarczymi. Przyłączenie się Rosji do procesu tworzenia Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (mimo że Federacja Rosyjska nie jest państwem członkowskim Wspólnoty) to przede wszystkim element realizacji partnerstwa na obszarze badań naukowych, edukacji i kultury. Dla młodych Rosjan oznacza to również większe szanse na zdobycie wykształcenia oraz pracy poza granicami Federacji. Warto jednak zwrócić uwagę, że Rosja wprowadziła przede wszystkim te elementy procesu bolońskiego, które miały analogie w istniejących wcześniej mechanizmach (system punktowy, suplementy do dyplomów). Niektóre wytyczne Deklaracji Bolońskiej będą jednak bardzo trudne do zrealizowania. Należy do nich na przykład powszechny dostęp do edukacji na szczeblu wyższym. Ważnym krokiem w tym kierunku było wprowadzenie na terenie Rosji jednolitego egzaminu maturalnego połączonego egzaminem na studia. Miał on wyrównać szanse kandydatów gorzej sytuowanych (których nie było stać na korepetycje u przyszłych wykładowców, będące *de facto* formą korupcji) i pochodzących małych ośrodków (dla których koszty dojazdu i noclegu w miastach uniwersyteckich mogły stanowić barierę utrudniającą lub uniemożliwiającą przystąpienie do egzaminów wstępnych). Jednak najbardziej prestiżowe kierunki nadal przeprowadzają egzaminy wstępne, zaś zdobycie bezpłatnego miejsca na dowolnej uczelni państwowej nadal związane jest z różnymi formami korupcji.

Specyfiką rosyjską na obszarze ram kwalifikacji jest stosowanie ich na dużą skalę w odniesieniu do szkolnictwa zawodowego. Ma to swoje korzenie jeszcze w systemie oświaty ZSRR, w którym przykładano dużą wagę do praktycznych aspektów wykształcenia. Ale trzeba podkreślić, że nacisk na opracowanie ramy kładli głównie przedsiębiorcy (nie była to pierwotnie inicjatywa rządu). Dualny model wykształcenia wydaje się dobrze odpowiadać specyfice współczesnych rynków pracy, pozwalając absolwentom uniknąć bezrobocia i umożliwiając im kontynuowanie nauki. Być może dzięki temu Rosja bez większych trudności wprowadzi programy kształcenia ustawicznego (*Lifelong Learning Programs*), będące kolejną ważną składową procesu bolońskiego

8. Bibliografia

1. Proces boloński i ramy kwalifikacji:
http://www.procesbolonski.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=56
http://ekspercibolonscy.org.pl/sites/ekspercibolonscy.org.pl/files/proces_bolonski_FINAL.pdf
1. Rosja – informacje ogólne:
<http://wiedzaiedukacja.eu/archives/108>
<http://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS>

2. System edukacji w Rosji:
<http://www.russianenic.ru/english/rus/scheme.html>
http://dual-training.eu/resources/Gesamtkonzept_Bildung_170806_pl.pdf
http://www.edu-all.ru/pages/zamet/pub_270606.asp
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/086PL.pdf
3. Reforma systemu szkolnictwa po rozpadzie ZSRR:
http://www.rosjapl.info/rosja/historia/reforma_educacji.php
<http://nowyobywatel.pl/2011/01/27/rosyjskie-uniwerytety-%E2%80%93-fatalny-wzorz-dla-swiata/>
4. Proces boloński w Rosji
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/086PL.pdf
<http://books.google.pl/books?id=BCmbA1aZDIc&lpg=PA152&ots=cLDsXxBk6e&dq=National%20Qualifications%20Framework%20in%20russia&hl=pl&pg=PA152#v=onepage&q=v&f=false>
5. Instytucje odpowiedzialne za opracowanie Rosyjskiej Ramy Kwalifikacji
 Yulia Gorbunova, Organizational aspects of the implementation of the national framework of Russia: experience and prospects, artykuł dostępny pod adresem:
<http://inarm.uni-koblenz.de/content/organizational-aspects-implementation-national-framework-russia-experience-and-prospects>
6. Ogólne informacje na temat ramy w Federacji Rosyjskiej, relacji pomiędzy europejskimi a rosyjskimi ramami kwalifikacji
7. <http://books.google.pl/books?id=9C32wFTX0L8C&lpg=PA30&ots=wt-1En6ATh&dq=qualifications%20framework%20russia&hl=pl&pg=PA30#v=onepage&q=qualifications%20framework%20russia&f=false>
8. Przykład kwalifikacji (w sektorze branży spożywczej)
http://www.cvets.ru/pdf/standart_osnovy.pdf